

Sectorplan 17 Reststoffen van drinkwaterbereiding

I Afbakening

De volgende afvalstoffen vallen onder de reikwijdte van dit sectorplan:

Afvalstoffen	Toelichting
Reststoffen van drinkwaterbereiding	Deze reststoffen zijn overwegend anorganisch van samenstelling en bestaan in hoofdzaak uit kalkkorrels, waterijzer, filtergrind, slibben en zand. Reststoffen van drinkwaterbereiding kunnen arseen bevatten.

In paragraaf IV is een nadere toelichting opgenomen op de afbakening, alsook een overzicht van afvalstoffen die overeenkomsten vertonen met de afvalstoffen van dit sectorplan, maar vallen onder andere delen van het LAP.

II Minimumstandaard

II.a Minimumstandaard voor vergunningverlening

Onderstaande minimumstandaard houdt rekening met de mogelijke aanwezigheid van arseen. Als zich andere situaties voordoen van zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) in een van de genoemde afvalstoffen, dan geldt dat de voorschriften van [REACH](#), de [POP-verordening](#) en/of de beleidslijn van [hoofdstuk B.14](#), § B.14.4.3 van het beleidskader van toepassing kunnen zijn op de gevraagde activiteit. Deze bepalingen moeten worden betrokken bij de toetsing aan de minimumstandaard (zie § B.14.5.2 van het beleidskader).

	Afvalstoffen / deelstroom	Minimumstandaard voor verwerking (en eventuele voorwaarden)
a	Reststoffen van drinkwaterbereiding	<p>Recycling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gebruik als hulpstof bij de productie van meststoffen (bijvoorbeeld om het gehalte aan zwavelwaterstof beneden schadelijke niveaus te houden), of in een rioolwaterzuivering (voor bijvoorbeeld fosfaatbinding of zwavelbinding [stankbestrijding]), in beide gevallen voor zover de arseenconcentratie kleiner of gelijk is aan 150 mg/kg droge stof en de van toepassing zijnde wet- en regelgeving dit toestaat; • Recycling tot een bouwstof voor zover dit is toegestaan binnen de randvoorwaarden van het Besluit bodemkwaliteit en met inachtneming van het algemene mengbeleid (hoofdstuk B.7 beleidskader) en in het bijzonder mengen t.b.v. de productie van een bouwstof (§ B.7.5.4 beleidskader); • Andere vormen van recycling, voor zover de arseenconcentratie kleiner of gelijk is aan 500 mg/kg droge stof en de van toepassing zijnde wet- en regelgeving dit toestaat. <p>De genoemde grens van 500 mg/kg droge stof mag niet door mengen van partijen worden bereikt.</p>
b	Reststoffen van drinkwaterbereiding die niet geschikt zijn voor verwerking volgens a	<p>Storten op een daarvoor geschikte stortplaats.</p> <p>Hoogwaardigere verwerking dan deze minimumstandaard zijn nadrukkelijk niet toegestaan als hierdoor - of in een vervolgbewerking - diffuse verspreiding van arseen kan optreden. Als gevolg daarvan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • is immobilisatie om het materiaal alsnog geschikt maken voor inzet als bouwstof niet toegestaan; • is verbranden als vorm van verwijderen alleen toegestaan als de daarbij ontstane reststoffen (assen) worden gestort, zodat geen verspreiding van arseen kan plaatsvinden.

Zie paragraaf V voor een toelichting op de minimumstandaard.

II.b Specifiek beleid ten aanzien van mengen en opbulken i.r.t. verwerken volgens de minimumstandaard

Specifiek voor dit sectorplan gelden de onderstaande bepalingen t.a.v. mengen bovenop het mengbeleid zoals dat is beschreven in [hoofdstuk B.7](#) van het beleidskader.

Voor het opbulken van kleine partijen met als doel het produceren van een bouwstof worden, voor wat betreft het bepalen van de samenstelling, de regels die op basis van artikel 4.3.2, lid 3 van de [Regeling bodemkwaliteit](#) en § 6.4 van [SIKB-protocol 9335-1](#) gelden voor grond en baggerspecie voor deze afvalstroom van overeenkomstige toepassing verklaard.

In afwijking van § 6.4.1 van [SIKB-protocol 9335-1](#) is voor het toetsen aan deze mengregels geen analyse van het 'standaard stoffenpakket' noodzakelijk maar alleen een analyse op Arseen. Deze beperking staat vanzelfsprekend los van eventuele analyses die bij toepassing als bouwstof op basis van geldende wet- en regelgeving verplicht zijn.

Zie ook paragraaf V.4 voor nadere toelichting op bovenstaande.

III Grensoverschrijdend transport

Het toetsingskader, de bezwaargronden en de bijbehorende procedures voor overbrenging vanuit of naar Nederland zijn opgenomen in het [hoofdstuk B.13](#) 'Grensoverschrijdend transport van afvalstoffen' van het beleidskader.

In [bijlage F.10](#) is een gedetailleerde beslisboom opgenomen t.b.v. het vaststellen of overbrenging t.b.v. een bepaalde verwerking op basis van hoofdstuk B.13 kan worden toegestaan. De uitwerking voor dit sectorplan is hieronder gegeven. Deze uitwerking geldt:

- voor overbrenging binnen de Europese Unie, en
- voor invoer van buiten de Europese Unie en uitvoer naar buiten de Europese Unie, tenzij
 - uit § B.13.2.2 van het beleidskader iets anders volgt en/of
 - toetsing aan verordening [1013/2006/EG](#) (EVOA) al direct leidt tot bezwaar (bijvoorbeeld op basis van art. 36 van de verordening).

Zeer zorgwekkende stoffen

Onderstaand beleid voor overbrenging van afvalstoffen geldt zolang er geen sprake is van verontreiniging met zeer zorgwekkende stoffen (ZZS). Als toch ZZS in de afvalstof aanwezig zijn dan kan dit betekenen dat afgeweken moet worden van de in paragraaf II beschreven verwerking en als gevolg daarvan ook van het onderstaande beleid voor overbrenging. Of overbrenging kan worden toegestaan moet dan getoetst worden aan het beleid voor overbrenging i.r.t. ZZS zoals beschreven in [hoofdstuk B.14](#) § B.14.5.3 van het beleidskader.

Overbrenging vanuit Nederland:

<i>Overbrenging vanuit NL:</i>	<i>In beginsel toegestaan?</i>	<i>Toelichting, voorwaarden of uitzondering</i>
<i>(voorlopige) nuttige toepassing:</i>		
t.b.v. voorbereiding voor hergebruik	NVT	Gezien de aard en/of samenstelling van deze afvalstof.
t.b.v. recycling of t.b.v. voorlopige nuttige toepassing gevolgd door recycling	Ja	Tenzij uiteindelijk zoveel van de overgebrachte afvalstof wordt gestort of anderszins verwijderd dat de mate van nuttige toepassing de overbrenging niet rechtvaardigt (zie beleidskader hoofdstuk B.13 , § B.13.5.2).
t.b.v. andere nuttige toepassing		
<i>(voorlopige) verwijdering:</i>		
t.b.v. verbranden	Ja	Voor partijen waarvoor nuttige toepassing niet mogelijk is.
t.b.v. andere vormen van (voorlopige) verwijdering ¹ dan verbranden of storten	Ja	Tenzij als vervolghandeling een deel van de overgebrachte afvalstof wordt gestort en overbrenging voor storten niet is toegestaan op grond van nationale zelfverzorging.
t.b.v. storten	Nee	Op grond van nationale zelfverzorging.

¹ Dit betreft alle verwijderingshandelingen anders dan D1 en D10 uit de bijlage I [KRA](#), alsook verwijderingshandelingen niet genoemd in de KRA.

Overbrenging naar Nederland:

Overbrenging naar NL:	In beginsel toegestaan?	Toelichting, voorwaarde of uitzondering
<i>(voorlopige) nuttige toepassing</i>		
t.b.v. voorbereiden voor hergebruik	NVT	Gezien de aard en/of samenstelling van de afvalstof.
t.b.v. recycling	Ja	Indien de verwerking in overeenstemming is met de minimumstandaard.
t.b.v. andere nuttige toepassing		
<i>(voorlopige) Verwijdering</i>		
t.b.v. verbranden	Nee	<ul style="list-style-type: none"> Voor partijen als bedoeld in paragraaf II onder a, omdat nuttige toepassing mogelijk is. Voor partijen als bedoeld in paragraaf II onder b, omdat verbranden een te storten restfractie oplevert en overbrenging voor storten niet is toegestaan op grond van nationale zelfverzorging.
t.b.v. andere vormen van (voorlopige) verwijdering dan verbranden of storten ¹	Nee	Omdat voorlopige verwijdering een te storten restfractie oplevert en overbrenging voor storten niet is toegestaan op grond van nationale zelfverzorging.
t.b.v. storten	Nee	Op grond van nationale zelfverzorging.

IV Overwegingen bij de afbakening

Reststoffen van drinkwaterbereiding komen vrij bij de bereiding van drinkwater. Deze reststoffen zijn overwegend anorganisch van samenstelling en bestaan in hoofdzaak uit kalkkorrels, waterijzer, filtergrind, slibben en zand.

Vergelijkbare, maar niet onder dit sectorplan vallende afvalstoffen

Onderstaand – niet limitatief bedoeld – overzicht geeft afvalstoffen weer die vergelijkbaar zijn met de afvalstoffen uit dit sectorplan maar *niet* onder de reikwijdte van dit sectorplan vallen:

Afvalstoffen	Toelichting of verwijzing
Zuiveringsslib	Zie SP16 (Waterzuiveringsslib)
Arseensulfideslib	Zie SP83 (Arseensulfideslib en arseensulfide-filterkoek)
Reststoffen die voldoen aan de bepalingen van de definitie van 'grond' of 'baggerspecie' in artikel 1 van het Besluit bodemkwaliteit	Zie SP39 (Grond) Zie SP40 (Baggerspecie)

Euralcodes in relatie tot dit sectorplan

De volgende Euralcodes *kunnen* betrekking hebben op afval dat valt onder de reikwijdte van dit sectorplan: 190901; 190902; 190903; 190905; 190906; 190999.

Deze opsomming is indicatief. Euralcodes kunnen namelijk relevant zijn voor meerdere sectorplannen. Voor de feitelijke afbakening van wat onder dit sectorplan valt, is paragraaf I van het sectorplan bepalend en niet deze opsomming van Euralcodes (zie ook [hoofdstuk D.4](#) Omgaan met Eural, van het beleidskader).

V Toelichting en specifieke aandachtspunten bij dit sectorplan

Het beleidskader is de basis voor het afvalbeheer en beleidsuitvoering. Dit sectorplan geeft de specifieke invulling van de onderdelen 'minimumstandaard' en 'grensoverschrijdend transport' voor de in de afbakening genoemde afvalstoffen. Waar dit sectorplan afwijkt van het beleidskader is het sectorplan leidend. Het is belangrijk dat iedereen die betrokken is bij afvalbeheer ook kennis neemt van het beleidskader.

Specifiek voor de praktijk van vergunningverlening zijn de volgende hoofdstukken van het beleidskader in het bijzonder van belang:

- Wettelijke reikwijdte van het LAP ([Deel A.2.3](#)).
- Voorwaarden voor afwijken van het LAP bij vergunningverlening ([Deel A.2.6](#)).
- Het algemene beleid rond afvalscheiding ([Deel B.3](#)).
- Het beleid rond en het vergunnen van inzamelen ([Deel B.4](#)).
- Het beleid rond op- en overslaan van afvalstoffen ([Deel B.5](#)).
- Het algemene beleid rond (niet)mengen van afvalstoffen ([Deel B.7](#)).
- Taken en bevoegdheden van de verschillende overheden betrokken bij afvalbeleid en beleidsuitvoering waaronder ook de provincies en de gemeenten ([Deel C](#)).
- Specifieke aandachtspunten voor vergunningverlening ([Deel D](#) integraal) met specifiek:
 - Het principe van de minimumstandaard voor verwerking ([Deel D.2](#)).
 - Omgaan met de minimumstandaard bij gedeeltelijke (voor) en het opnemen van sturingsvoorschriften om te borgen dat de totale verwerking conform de minimumstandaard plaatsvindt ([Deel D.2.2.4.2](#)).
 - Aandachtspunten Acceptatie- en verwerkingsbeleid afvalverwerkers ([Deel D.3](#)), met ook aandacht voor specifieke uitzonderingen.
- Omgaan met de Eural ([Deel D.4](#)).

Uit het beleidskader, wet- en regelgeving en andere info zijn bovendien ook onderstaande aspecten van specifiek belang:

1 Aandachtspunten t.a.v. hele afvalverwerkingsketen

Aandachtspunten t.a.v. gescheiden houden

Gescheiden houden van afvalstoffen is een terugkerend issue op verschillende momenten in het afvalverwerkingsproces waarmee met zorg moet worden omgegaan teneinde verwerking volgens de minimumstandaard niet te frustreren.

Reststoffen van drinkwaterbereiding vallen onder de volgende categorieën van [bijlage 5](#) van het LAP²:

- **Categorie 17:** reststoffen van drinkwaterbereiding met een maximaal gehalte aan arseen van 500 mg/kg droge stof die
 - geschikt zijn voor gebruik als hulpstof bij de productie van meststoffen of in een rioolwaterzuivering en/of
 - binnen geldende wet- en regelgeving geschikt zijn voor andere vormen van recycling.
- **Categorie 18:** Reststoffen van drinkwaterbereiding die bedoeld zijn om in te zetten als, of voor de productie van een bouwstof én daarvoor geschikt zijn volgens de bepalingen van het Bbk.
- **Categorie 107 en 108:** overig afval dat gestort mag worden volgens het [Bssa](#) of een minimumstandaard uit het LAP. Dit betreft zowel gevaarlijk als niet-gevaarlijk afval.

Op basis van beleid rond het gescheiden houden zoals beschreven in [hoofdstuk B.3](#) moeten afvalstoffen van deze categorie in beginsel gescheiden worden gehouden van elkaar, van andere categorieën afvalstoffen en niet-afvalstoffen. Zie het beleidskader [hoofdstuk B.7](#) (Mengen) voor de voorwaarden waaronder mengen toch is of kan worden toegestaan.

Afvalstoffen die behoren tot de categorie 107 of 108 mogen echter niet zonder meer worden samengevoegd. Hiervoor gelden namelijk specifieke bepalingen die zijn beschreven in [hoofdstuk B.7](#), § B.7.5.2 van het beleidskader.

Het komt regelmatig voor dat er veel kleine partijen van verschillende ontdoeners voor verwerking worden ontvangen en dat het niet realistisch is om iedere partij apart te bemonsteren en te analyseren. Daarom is in paragraaf II opgenomen in hoeverre opbulken van kleine partijen is toegestaan. Hoewel drinkwaterbereidingsslib geen grond is, is - omdat het primair wel om inzet als bouwstoffen onder het [Bbk](#) gaat - voor dit laatste aangesloten bij hetgeen bij grond wordt aangehouden op basis van de Regeling bodemkwaliteit en specifiek in het daarbij horende SIKB-protocol 9335-1. Concreet betekent dit dat grote uniforme partijen ten minste eens per 2.000 ton moeten worden geanalyseerd, maar dat kleine partijen van verschillende ontdoeners mogen worden opgebult tot 100 ton, waarna verder opbulken pas mag na monsternamen en analyse.

(Potentiele) aanwezigheid van 'zeer zorgwekkende stoffen'

Voor de afvalstoffen van dit sectorplan geldt dat bij de vergunningverlening specifieke aandacht besteed moet worden aan de potentiële en/of occasionele aanwezigheid van 'zeer zorgwekkende stoffen' (ZZS). Om deze reden is bij de paragraaf II en III van dit sectorplan een voorbehoud t.a.v. ZZS gemaakt. Blootstelling van mens of milieu aan deze ZZS moet namelijk worden vermeden. Voor dit sectorplan is bij de minimumstandaard reeds rekening gehouden met de aanwezigheid van arseen. Daarnaast kunnen ook andere ZZS in de genoemde afvalstoffen aanwezig zijn met als gevolg dat de beschreven minimumstandaard alsnog niet kan worden vergund, mengen niet kan worden toegestaan en/of andere afwegingen ten aanzien van overbrenging nodig zijn.

Zie [hoofdstuk B.14](#) van het beleidskader over hoe om te gaan met ZZS in afvalstoffen. Ook in volgende hoofdstukken van het beleidskader wordt aandacht aan omgaan met ZZS besteed: de minimumstandaard ([D.2](#)), mengen ([B.7](#)), mogelijkheden voor recycling ([B.9](#)), acceptatie- en registratiebeleid ([D.3](#)) en beperkingen aan overbrenging van deze afvalstoffen ([B.13](#)).

2. Aandachtspunten t.a.v. producent/ontdoener van de afvalstoffen

Het [Activiteitenbesluit](#) en de [Activiteitenregeling milieubeheer](#) stellen in art. 2.12 respectievelijk 2.9 algemene regels rond het gescheiden houden van afvalstoffen. Voor producenten/ontdoeners die wel over een omgevingsvergunning (moeten) beschikken kan het bevoegd gezag aan de omgevingsvergunning specifieke voorschriften verbinden t.a.v. het gescheiden houden en beheer

² Ook de [Arm](#) kent in bijlage 11 een lijst van afvalcategorieën die van belang is voor het gescheiden houden van afvalstoffen. Vooralsnog geldt deze bijlage voor type A-en B-inrichtingen. Voor type C-inrichtingen geldt de bijlage uitsluitend voor gevaarlijke afvalstoffen. De bijlage is nog gebaseerd op bijlage 5 van LAP2. Middels een geplande wijziging van het Abm en de Arm zal bijlage 11 van de Arm ook geheel gaan gelden voor type C inrichtingen en in overeenstemming worden gebracht met bijlage 5 van LAP3. Vanaf dat moment gelden voor alle type inrichtingen dezelfde afvalcategorieën.

van de afvalstoffen die bij de ontdoener ontstaan, ten einde de (latere) verwerking volgens de minimumstandaard niet te frustreren. Zie ook [hoofdstuk B.3](#) Afvalscheiding.

3. Aandachtspunten t.a.v. inzameling/vervoer van de afvalstoffen

De hierboven onder 1 genoemde aandachtspunten rond gescheiden houden van de afvalstoffen die vallen onder dit sectorplan zijn ook van belang bij inzameling/vervoer ten einde de verwerking volgens de minimumstandaard niet te frustreren (doelmatigheidsprincipe). Hiervoor is op grond van artikel 10.47 eerste lid van de [Wet milieubeheer](#) in het [Besluit inzamelen afvalstoffen](#) een bepaling opgenomen (artikel 1b) dat ook inzamelaars afvalstoffen die gescheiden worden aangeboden, gescheiden moeten houden. Deze bepaling geldt voor alle afvalstoffen.

4. Aandachtspunten t.a.v. het verwerken van de afvalstoffen

Mengen t.b.v. verwerking (algemeen)

Zoals onder 1 is aangegeven dient deze afvalstof gescheiden te worden gehouden van andere afvalstoffen en niet-afvalstoffen, tenzij in de vergunning is geregeld dat deze afvalstoffen door de verwerker mogen worden gemengd. Zie voor de voorwaarden voor het vergunnen van menghandelingen [hoofdstuk B.7](#) van het beleidskader.

Ook gelden mogelijk restricties rond mengen als gevolg van de potentiële en/of occasionele aanwezigheid van specifieke zeer zorgwekkende stoffen (zie specifiek [hoofdstuk B.14](#), § B.14.5.1 van het beleidskader).

Voor deze afvalstof is in aanvulling op de algemene lijn rond mengen en 'zeer zorgwekkende stoffen' nog specifiek een beperking opgenomen ten aanzien van het wegmengen van arseen. Dit is beschreven in de paragraaf II.b. Ook voor deze stof is het streven om dit zoveel mogelijk uit de materiaalkringlopen te verwijderen. Wel is in de minimumstandaard een grenswaarde opgenomen om de uitvoering ook realistisch en praktisch werkbaar te houden. In deze gevallen biedt de normering uit het [Besluit bodemkwaliteit](#) een vangnet om te voorkomen dat milieuhygiënisch onacceptabele situaties ontstaan.

Concreet betekent dit het volgende (toelichting op paragraaf II.b):

- als op basis van voorinformatie de houder een indicatie heeft dat partijen die worden samengevoegd, individueel in dezelfde milieuhygiënische categorie kunnen worden ingedeeld, deze mogen worden opgebult tot een maximum van 2.000 ton alvorens wordt overgegaan tot monsternamen en analyse (dit betekent monsterneming conform SIKB protocol 1001). De analyse van arseen wordt uitgevoerd door een daartoe geaccrediteerd en erkend laboratorium.
- vrachten afkomstig van verschillende ontdoeners mogen worden opgebult tot een partij van 100 ton, tenzij op basis van ervaringen met betreffende herkomstlocaties of andere aanwijzingen wordt verwacht dat sprake is van mogelijk verdachte herkomst. Verdere samenvoeging van deze partijen tot 100 ton tot een samengestelde partij van 2.000 ton is pas toegestaan wanneer een indicatief onderzoek naar de milieuhygiënische kwaliteit van de individuele partijen van 100 ton is uitgevoerd. Dit betekent dat per partij van maximaal 100 ton tenminste 10 grepen worden genomen (evenredig verdeeld) en samengevoegd tot een mengmonster. Het mengmonster wordt geanalyseerd op arseen. De analyse wordt uitgevoerd door een daartoe AS3000 geaccrediteerd en erkend laboratorium.

Mengen tot bouwstof mag plaatsvinden als wordt voldaan aan B.7.5.4.

Toelichting op de minimumstandaard

De minimumstandaard voor het verwerken van reststoffen van drinkwaterbereiding is recycling binnen de voorwaarden zoals aangegeven in paragraaf II.

Voor partijen met een te hoog gehalte aan arseen is de minimumstandaard storten. Wel moet, indien omwille van het arseengehalte storten de enige uitvoerbare optie is, een ontheffing van het stortverbod worden verkregen.

Aangezien het streven is om arseen uit de stoffenkringloop te verwijderen, is hoogwaardiger verwerken dan storten op een daarvoor geschikte stortplaats slechts toegestaan indien er geen diffuse verspreiding van arseen kan optreden. Dit betekent dat middels immobilisatie geschikt maken als bouwstof nadrukkelijk niet is toegestaan en verbranden als vorm van verwijdering of als vorm van nuttige toepassing slechts is toegestaan wanneer de daarbij vrijkomende reststoffen alsnog worden gestort. Het hanteren van een strengere grenswaarde dan de gekozen 500 mg/kg droge stof wordt vanuit praktisch oogpunt niet haalbaar geacht.

Aquaminerals (voorheen: De Reststoffenunie) coördineert de verwerking van reststoffen van waterbereiding voor recycling. De minimumstandaard sluit aan bij technieken die operationeel zijn voor het verwerken van reststoffen van drinkwaterbereiding.

Besluit bodemkwaliteit

In het [Besluit bodemkwaliteit](#) worden eisen gesteld aan de samenstelling van organische stoffen en de emissie van anorganische stoffen (waaronder arseen). Een reststof van drinkwaterbereiding kan onder het Besluit bodemkwaliteit worden gerecycled als bouwstof als de arseen-emissie de normwaarde van 0,9 mg/kg niet overschrijdt (zie Bijlage A [Regeling bodemkwaliteit](#)).

BREF in relatie tot de minimumstandaard

Bij het vaststellen van de minimumstandaard voor de afvalstoffen die vallen onder dit sectorplan zijn de BBT-referentiedocumenten (BREFs) betrokken, die zijn opgesteld in het kader van de [richtlijn industriële emissies](#) (RIE) en voorheen in het kader van de in de RIE opgenomen IPPC-richtlijn. In de BREFs zijn de beste beschikbare technieken (BBT) beschreven voor bedrijfstacken of activiteiten. Bij de vergunningverlening moet rekening worden gehouden met deze BBT-conclusies. Om die reden is getoetst of ook de beschreven minimumstandaard hiermee niet in strijd is.

Voor de afvalstoffen die onder dit sectorplan vallen, zijn geen als BBT aangemerkte bepalingen gevonden over de wijze waarop deze afvalstoffen verwerkt moeten worden. De BBT-conclusies uit de BREFs hebben dan ook geen gevolgen voor de toelaatbaarheid van bepaalde methoden van verwerking zoals deze in de minimumstandaard wordt vastgelegd.

Stortverbod

Op grond van het [Besluit stortplaatsen en stortverboden afvalstoffen](#) (Bssa), artikel 1, eerste lid, categorie 22, geldt voor reststoffen van drinkwaterbereiding een stortverbod. Slechts in die gevallen waarin storten, omwille van het arseengehalte, als enige verwerkingsoptie overblijft, kan een ontheffing op het stortverbod worden verleend.